

EJDŽIZAM I STEREOTIPI O STARIJIM OSOBAMA

Doc. dr. Bojan Macuh¹
Prof. dr. Andrej Raspor²

Apstrakt: Termin „ejdžizam“ (*ageism*) skovao je 1969. godine američki psihijatar Neil Robert Butler. Butler je termin „ejdžizam“ koristio kao sinonim za diskriminaciju na osnovu starosti i definisao ga kao kombinaciju tri međusobno povezana elementa: predrasuda prema starijim osobama, starosti i starenju; diskriminatornog postupanja prema starijim osobama; te institucionalnih praksi i politika koje učvršćuju i održavaju stereotipe o starijim osobama. Stereotipi o starijim osobama često predstavljaju generalizacije zasnovane na netačnim ili pretjerano pojednostavljenim uvjerenjima o osobama starije životne dobi. Ti stereotipi mogu se odnositi na fizičke, kognitivne, emocionalne ili socijalne karakteristike, ali zanemaruju činjenicu da su starije osobe izuzetno raznolika grupa, sa različitim iskustvima, sposobnostima i potrebama.

Ključne riječi: starenje, starije osobe, starost, stereotipi, ejdžizam.

1. UVOD

Ejdžizam, odnosno diskriminacija na osnovu starosti, predstavlja stereotipizaciju, predrasude i diskriminaciju prema osobama na osnovu njihove životne dobi. Riječ je o društvenom problemu koji može pogoditi osobe svih starosnih grupa, ali je najčešći u odnosu prema starijim osobama. Naučnici smatraju da je ejdžizam značajan društveni problem koji negativno utiče na pojedince svih uzrasta, a posebno na starije osobe. Istraživanja pokazuju da ejdžizam dovodi do smanjenja kvaliteta života, socijalne isključenosti i pogoršanja mentalnog zdravlja. Jedno od najnovijih istraživanja proveo je Kokubun (2024), koji je analizirao podatke iz 55 zemalja prikupljene u okviru Svjetskog istraživanja vrijednosti (*World*

¹ FKPV, Celje, Slovenija

² FKPV, Celje, Slovenija

Values Survey). Ejdzizam se manifestuje u različitim oblicima, koji će biti predstavljeni u narednim potpoglavljima.

Ejdzizam je višedimenzionalan pojam koji je tokom vremena prošao kroz brojne promjene i postao složeniji. Iako su tokom godina predložene mnoge definicije ejdzizma, Iversen i dr. (2009) ponudili su vlastitu definiciju. Autori ejdzizam opisuju kao negativne ili pozitivne stereotipe, predrasude i/ili diskriminaciju prema osobama koje stare, odnosno u njihovu korist, obuhvatajući afektivne, kognitivne i bihevioralne komponente starenja, svjesne i nesvjesne dimenzije, kao i individualni i društveno-institucionalni značaj ovog problema (ibid.). Primjeri uključuju pretpostavke o sposobnostima, interesima ili potrebama pojedinaca zasnovane isključivo na njihovoj starosti, kao što je stereotip da su starije osobe manje produktivne ili tehnološki nepismene.

Nelson (2002) se bavio stereotipima o starijim osobama i njihovim uticajem na društvo i pojedince. Autor analizira različite oblike ejdzizma i načine na koje se stereotipi mogu mijenjati tokom vremena. Rupp i Vodanovich (2006), s druge strane, usmjerili su svoje istraživanje na starosne stereotipe i diskriminaciju na radnom mjestu, analizirajući kako interakcije s mlađim kolegama utiču na formiranje tih stereotipa.

V. Švab (2013) utvrđuje da su stereotipi o starosti u Sloveniji često negativni i povezani s predstavama o opadanju fizičkih i mentalnih sposobnosti, usamljenosti i zavisnosti starijih osoba. On naglašava da se starije osobe često prikazuju kao nedovoljno vrijedni, pasivni članovi društva koji više nisu produktivni niti važni. Navodi da negativni stereotipi o starosti utiču na samopouzdanje i kvalitet života starijih osoba. Mnogi se osjećaju isključenima iz društvenih aktivnosti, što dovodi do usamljenosti i osjećaja bezvrijednosti. Autor upozorava i na uvjerenje da starenje uvijek donosi fizičko i mentalno propadanje. Takav pogled vodi marginalizaciji starijih osoba i umanjuje njihov društveni status.

2. STEREOTIPI O STARIJIM OSOBAMA

Stereotipi o starijim osobama često predstavljaju generalizacije zasnovane na netačnim ili pretjerano pojednostavljenim uvjerenjima o osobama starije životne dobi. Ti stereotipi mogu se odnositi na fizičke,

kognitivne, emocionalne ili socijalne karakteristike, ali zanemaruju činjenicu da su starije osobe izuzetno raznolika grupa, sa različitim iskustvima, sposobnostima i potrebama. U nastavku se navode neki od najčešćih stereotipa.

A. Starije osobe su fizički nesposobne

Stereotip prema kojem su starije osobe fizički nesposobne nije nužno tačan. Mnoge starije osobe održavaju fizičku aktivnost i dobro fizičko zdravlje. Zapravo, brojni istraživači saglasni su da fizička aktivnost može pomoći u sprečavanju mnogih zdravstvenih problema i poboljšanju kvaliteta života starijih osoba. Među njima su Caspersen, Powell i Christenson (1985). Hajduk i Sušanj (2011) također smatraju da je stereotip prema kojem su starije osobe fizički nesposobne često netačan, jer mnoge starije osobe održavaju dobru fizičku kondiciju i učestvuju u fizičkim aktivnostima. Brojni istraživači u Sloveniji saglasni su da fizička aktivnost značajno doprinosi očuvanju zdravlja u kasnijoj životnoj dobi.

B. Starije osobe nisu tehnički pismene

Pew Research Center (2017) napominje da mnogi pretpostavljaju kako starije osobe ne mogu savladati savremenu tehnologiju. Međutim, istraživanja pokazuju da mnoge starije osobe uspješno koriste digitalne uređaje, kao što su pametni telefoni, računari i aplikacije za komunikaciju. Iako postoji rašireno uvjerenje da starije osobe nisu vješte u korištenju tehnologije, istraživanja u Sloveniji (Kovačić i Dobrila, 2017) pokazuju da se starije osobe sve više uključuju u svijet digitalne tehnologije, uprkos određenim postojećim preprekama.

C. Starije osobe su nazadne i zatvorene za nove ideje

Postoji uvjerenje da su starije osobe sklone tradicionalnom razmišljanju i da nisu otvorene za promjene. Međutim, istraživanja pokazuju (Palmore, 2001) da mnoge starije osobe prihvataju nove ideje i aktivno učestvuju u savremenom društvenom i političkom životu. Stereotip da su starije osobe zatvorene za nove ideje često nije u skladu

sa stvarnošću. Zupančič (2014) navodi da slovenska istraživanja pokazuju kako su mnoge starije osobe otvorene za nove pristupe i promjene, posebno u kontekstu obrazovanja i tehnologije.

D. Starije osobe su zaboravne ili mentalno nestabilne

Lichtenberg i Stiles (2010) smatraju da, iako demencija i druge mentalne bolesti postaju češće s godinama, one nisu neizbježna posljedica starenja. Mnoge starije osobe zadržavaju mentalnu jasnoću i aktivno učestvuju u intelektualnim aktivnostima. Ropret (2011) također smatra da, iako su kognitivni poremećaji poput demencije češći kod starijih osoba, mnoge starije osobe zadržavaju mentalnu jasnoću i aktivne su u intelektualnom životu.

E. Starije osobe su usamljene i depresivne

Čest stereotip jeste da su starije osobe često usamljene i depresivne, ali brojna istraživanja pokazuju da mnoge starije osobe održavaju bogate društvene mreže i uživaju u aktivnom životu, kako navode Koželj i Novak (2013). Chou (2013) utvrđuje da stereotip o usamljenosti i depresiji među starijim osobama često ne odražava stvarnost. Mnoge starije osobe imaju bogat društveni život, učestvuju u društvenim aktivnostima i imaju snažne mreže socijalne podrške.

F. Starije osobe nisu produktivne niti korisne društvu

Binstock i George (2006) smatraju da postoji percepcija prema kojoj su starije osobe manje produktivne, ali brojna istraživanja pokazuju da mnoge starije osobe i dalje aktivno učestvuju u društvenim aktivnostima, volontiranju i radu, doprinoseći razvoju društva. Černigoj (2012) dodaje da je stereotip prema kojem starije osobe više nisu produktivne često netačan, jer mnoge starije osobe i dalje aktivno učestvuju u društvu, bilo kroz volontiranje ili rad.

Zaključno, stereotipi o starijim osobama u slovenskom kontekstu često su odraz netačnih uvjerenja i negativnih stavova mlađih pojedinaca, koji ne uzimaju u obzir stvarnu raznolikost i sposobnosti starijih osoba.

Slovenska istraživanja i literatura često naglašavaju važnost prepoznavanja vrijednosti starijih osoba i njihovog aktivnog učešća u društvenom životu. Važno je shvatiti da starost ne znači nužno smanjenje sposobnosti ili kvaliteta života. Uvažavanjem ovih činjenica možemo omogućiti inkluzivnije i dostojanstvenije mjesto za starije osobe u društvu. Na osnovu svoga znanja, sposobnosti i iskustva, one to svakako zaslužuju.

Ovaj rad u značajnoj mjeri doprinosi razumijevanju načina na koji stereotipi oblikuju društvenu ulogu starijih osoba i naglašava važnost njihove integracije u društvo radi smanjenja socijalne isključenosti i diskriminacije. Također se ističe potreba za većom povezanošću među generacijama i boljom međusobnom komunikacijom, kako bi se smanjila starosna diskriminacija i poboljšao odnos prema starijim osobama. O tome će više riječi biti u narednom potpoglavlju.

3. PREMOŠĆAVANJE STEREOTIPA O STARIJIM OSOBAMA

Stereotipi o starijim osobama proizlaze iz kombinacije historijskih, kulturnih, društvenih i psiholoških faktora. Ove predrasude često su ukorijenjene u netačnim uvjerenjima, strahu od starenja i nedostatku kontakta među generacijama.

Jedan od glavnih razloga za postojanje stereotipa o starijim osobama jeste strah od starenja i smrti, jer društvo koje daje prednost mladosti, ljepoti i produktivnosti često odbacuje starenje kao nešto negativno. Ljudi projektuju strah od vlastitog starenja na starije osobe, što dovodi do predrasuda.

Mediji često reprodukuju negativne stereotype, prikazujući starije osobe kao slabe, nefleksibilne, neproduktivne ili kao teret za društvo. Nedostatak pozitivnih uzora doprinosi učvršćivanju ovih predrasuda. Zapadna kultura, na primjer, često glorifikuje mladost, produktivnost i brzo prilagođavanje promjenama, dok starost povezuje s fizičkom slabošću, zavisnošću i nazadnošću. Konačno, zdravstveni problemi kod starijih osoba, kao što su demencija ili slabije fizičko stanje, također stvaraju stereotip da su sve starije osobe bolesne, spore ili nesposobne da doprinesu društvu.

Pogledajmo šta naučnici misle o ovom gorućem problemu, odnosno šta istražuju. Butler (2008), pionir gerontologije, na primjer, istražuje društveni uticaj dugovječnosti i upozorava na potrebu promjene percepcije starijih osoba kao neaktivnih članova društva. Applewhite (2019) ispituje kako stereotipi o starijim osobama utiču na njihovu ulogu u društvu i predlaže strategije za prevazilaženje predrasuda, uključujući pozitivne uzore i podizanje svijesti. Carstensen (2009) ističe pozitivne aspekte starenja i promovise model aktivnog starenja zasnovan na uključivanju starijih osoba u društvene aktivnosti.

U Sloveniji Kenda Jež (2010) proučava predstavljanje starijih osoba u slovenskim medijima i uticaj tih prikaza na društvene stereotipe i samopercepciju starijih osoba. Njoj se pridružuje Ramovš (2003), stručnjak u oblasti istraživanja života starijih osoba i svega što je s tim povezano, koji istražuje stereotipe o starijim osobama u slovenskom društvu i predlaže pristupe za povećanje međugeneracijske saradnje i aktivnog uključivanja starijih osoba.

4. RAZLOZI ZA POSTOJANJE STEREOTIPA O STARIJIM OSOBAMA

Stereotipi o starijim osobama često su rezultat različitih društvenih, kulturnih i psiholoških faktora koji oblikuju percepciju starenja i starijih osoba u društvu. Pozitivni pogledi na starenje doprinose dužem i zdravijem životu. B. Levy (2022) istražuje kako uvjerenja o starenju oblikuju starosne stereotipe i kako oni utiču na fizičko i mentalno zdravlje starijih osoba. Ona naglašava da pozitivni pogledi na starenje mogu doprinijeti dužem i zdravijem životu.

Brockman (2014) istražuje prisustvo starosne diskriminacije na radnom mjestu, uključujući način na koji stereotipi utiču na zapošljavanje i napredovanje starijih osoba. Autor također analizira uticaj ejdžizma na produktivnost i zdravlje starijih radnika. Atchley (2020) daje pregled načina na koji društvo percipira starenje i kako se stereotipi o starijim osobama formiraju i utiču na njihove životne mogućnosti. On također opširno analizira uticaj ovih stereotipa na kvalitet života starijih osoba.

Zupančič (2017) istražuje socijalnu isključenost starijih osoba u Sloveniji i ulogu stereotipa i diskriminacije u njihovom isključivanju iz različitih društvenih sfera. On naglašava potrebu za većim uključivanjem

starijih osoba u društvo. J. Fatur (2019) usmjerava se na fenomen starosne diskriminacije u slovenskom kontekstu. On proučava i pravne i društvene aspekte diskriminacije starijih osoba u Sloveniji i predlaže mjere za smanjenje starosnih stereotipa u društvu.

Ovi i mnogi drugi autori posvetili su svoja istraživanja različitim aspektima starosnih stereotipa, diskriminacije i društvene uključenosti starijih osoba u Sloveniji, doprinoseći boljem razumijevanju i upravljanju ovim izazovima u slovenskom okruženju.

Dakle, kako možemo premostiti stereotipe o starijim osobama? Svakako kroz obrazovanje, jer ono povećava znanje o potencijalima starijih osoba i preprekama koje stereotipi stvaraju. Moramo promijeniti sliku starijih osoba u medijima prikazivanjem njihovih aktivnih i pozitivnih uloga. Potrebno je nastojati da se starije osobe što češće uključuju u volonterske aktivnosti, programe zapošljavanja i međugeneracijske projekte. Konačno, treba naglasiti da je neophodno kontinuirano podržavati istraživanja koja dokazuju vrijednost starijih osoba za društvo i oblikovati politike koje smanjuju starosnu diskriminaciju. Naravno, razumijevanje razloga za postojanje stereotipa ključno je, jer predstavlja prvi korak ka njihovom uklanjanju i stvaranju inkluzivnijeg društva.

Stereotipi o starijim osobama, prema tome, predstavljaju uopštena uvjerenja o grupi ljudi starije životne dobi. Ti stereotipi su često negativni, netačni ili pretjerani i ne uzimaju u obzir individualne razlike među starijim osobama. Mogu se odnositi na različite oblasti života, kao što su:

- fizičke sposobnosti: „Sve starije osobe su slabe i bolesne”;
- kognitivne sposobnosti: „Sve starije osobe su zaboravne i spore”;
- ličnost: „Sve starije osobe su mrzovoljne i tvrdoglave”;
- tehnološka pismenost: „Sve starije osobe se ne mogu snaći s tehnologijom”;
- produktivnost: „Sve starije osobe su neproduktivne i ne mogu doprinijeti društvu”.

Negativni stereotipi imaju brojne štetne posljedice, jer mogu dovesti do diskriminacije, odnosno ejdžizma, prema starijim osobama u različitim oblastima, kao što su zapošljavanje, zdravstvena zaštita i socijalne interakcije, kako je već navedeno. Zbog njih starijim osobama mogu biti uskraćene prilike za učenje, rad ili aktivno učešće u društvu.

Istraživanja pokazuju da negativni stereotipi o starenju mogu čak negativno uticati na fizičko i mentalno zdravlje starijih osoba i, što je

posebno loše, mogu doprinijeti njihovoj socijalnoj izolaciji, jer ih drugi mogu izbjegavati ili ih ne uzimati ozbiljno. Zbog toga je ovoj oblasti potrebno pristupati veoma pažljivo, pomažući starijim osobama, stojeći uz njih, a prije svega razumijevajući ih i shvatajući da ćemo jednoga dana svi biti stari. Naravno, ako nam to bude omogućeno, jer put do starosti nije nimalo lak ni jednostavan.

5. DISKRIMINACIJA ILI EJDŽIZAM

Ejdžizam, odnosno „starizam”, jeste vrsta stigme – ujedno i sinonim za diskriminaciju na osnovu starosti, zbog čega se jedan izraz često koristi umjesto drugog i obrnuto – koja obuhvata stereotipe, predrasude i diskriminaciju prema pojedincima na osnovu njihove životne dobi. Stereotipi su uvjerenja zasnovana na generalizovanim ili neistinitim činjenicama. Predrasude se razvijaju kada stereotipe prihvatimo kao istinite i kada oni u nama izazovu snažne emocije. Diskriminacija, međutim, predstavlja bihevioralnu komponentu koja dovodi do različitog postupanja prema određenoj grupi ljudi na koju se stereotipi i predrasude odnose.

Ejdžizam u starijoj životnoj dobi često uključuje stereotipe koji odražavaju pogrešna uvjerenja o slabijim sposobnostima, nižoj produktivnosti ili manjoj vrijednosti starijih pojedinaca. U društvu koje naglašava mladost i vitalnost kao jedne od najvećih ideala, starije osobe često mogu biti izložene diskriminatornom postupanju – naprimjer, posmatrane kao teret ili kao neproduktivni članovi društva. Ejdžizam se razlikuje od drugih oblika diskriminacije, kao što su diskriminacija na osnovu spola, seksualne orijentacije ili boje kože, po tome što ga svi možemo doživjeti u jednom ili drugom obliku ukoliko doživimo stariju životnu dob. Na navedenoj internet-stranici mogu se pronaći i informacije o psihološkom i sociološkom porijeklu ejdžizma, o uticaju ejdžizma na fizičko i mentalno zdravlje, što je dodatno potkrijepljeno izvorima.

Zaključno, neophodno je aktivno se boriti protiv ejdžizma, kao i protiv svih drugih oblika stigmatizacije. Kao društvo, to možemo postići na nekoliko načina, i to kroz:

- tolerantnu i poštovanja vrijednu komunikaciju, bez donošenja vlastitih zaključaka o osobi;
- obraćanje pažnje na vlastite stereotipe i predrasude;

- rano i kontinuirano obrazovanje cijelog društva;
- promjenu stavova na nivou lokalnih i nacionalnih politika;
- podsticanje međugeneracijskog povezivanja i saradnje, kao i saradnje s medijima.

Nejednako postupanje na osnovu životne dobi javlja se, naprimjer, u zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti ili pristupu uslugama. Diskriminacija starijih osoba, poznata i kao ejdžizam, odnosi se na predrasude, stereotipe i nejednako postupanje prema pojedincima na osnovu njihove starosti. Razlozi za ovu vrstu diskriminacije uključuju negativne stereotipe o starenju, nedostatak obrazovanja o starosti i društvene norme koje glorifikuju mladost. Posljedice ejdžizma mogu biti socijalna isključenost, smanjene mogućnosti zapošljavanja, ograničen pristup zdravstvenim uslugama i pogoršanje mentalnog i fizičkog zdravlja starijih osoba.

Ejdžizam je važan faktor rizika za zlostavljanje starijih osoba. Prema definiciji nezavisne ekspertice, ejdžizam se odnosi na stereotipe, predrasude i/ili diskriminatorne radnje ili prakse protiv starijih osoba zasnovane na njihovoj hronološkoj dobi ili na uvjerenju da je osoba „stara”. Negativni stereotipi i predrasude čine osnovu pojma ejdžizma i mogu dovesti do štetnih posljedica, uključujući nasilje nad starijim osobama, njihovo zlostavljanje i zanemarivanje; naprimjer, starija populacija može biti tretirana kao teret za društvo. Stereotipi imaju ključnu ulogu u održavanju zlostavljanja starijih osoba i u otežavanju njihovog pristupa odgovarajućoj njezi i podršci, a na mnogim mjestima i pristupa pravnim lijekovima i naknadi štete (Mahler, 2023).

Ejdžizam, odnosno diskriminacija na osnovu starosti, duboko je ukorijenjen društveni problem koji pogađa pojedince, ekonomije i društva u cjelini. Uprkos naporima usmjerenim ka jednakosti i poštovanju ljudskih prava, ejdžizam se i dalje često izražava kroz stereotipe, predrasude i nejednako postupanje prema starijim osobama u različitim oblastima života, uključujući zapošljavanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu uključenost i kulturu.

Diskriminacija starijih osoba, poznata i kao ejdžizam, globalni je problem kojim su se bavili brojni međunarodni autori. Neki od njih su:

- Nelson (2002), koji je u svojoj uredničkoj knjizi okupio priloge različitih autora – Amy J. C. Cuddy i Susan T. Fiske; Jeffa Greenberga, Jeffa Schimela i Andyja Martensa; Beccu R. Levy i

Mahzarin R. Banaji – koji istražuju stereotipe i predrasude prema starijim osobama i njihove posljedice na društvenom i individualnom nivou;

- Abrams, Johnson i Swift (2016), koji predstavljaju rezultate opsežnog istraživanja o javnim stavovima prema starosti i starenju u Velikoj Britaniji, s naglaskom na rasprostranjenost ejdžizma i njegove posljedice;
- Sargeant (2011), koja u svojoj knjizi istražuje kako se diskriminacija na osnovu starosti prepliće s drugim oblicima diskriminacije, kao što su spol, rasa i invaliditet, te pruža uvid u složenost višestruke diskriminacije;
- Button i Frandsen (2018), koji su u svojoj studiji analizirali uticaj starosne diskriminacije na tržištu rada u Sjedinjenim Američkim Državama, koristeći ekonomske modele za procjenu učinaka ejdžizma na mogućnosti zapošljavanja starijih radnika;
- Macnicol (2006), koji u svojoj knjizi nudi dubinsku analizu historijskih i savremenih aspekata diskriminacije na osnovu starosti, s posebnim naglaskom na zapošljavanje i politike socijalne sigurnosti.

Lešnik i Tomažič (2017) u svom su radu definisali pojam ejdžizma kroz stavove različitih domaćih i stranih stručnjaka. Pogledajmo šta oni misle o ovoj zanimljivoj i sve aktuelnijoj oblasti života starijih osoba.

Ejdžizam, koji se u slovenskoj literaturi označava i terminima *starizem*, *staromrzništvo* i *starostizem*, predstavlja proces sistematske diskriminacije, stereotipizacije i obezvređivanja starijih osoba isključivo zbog njihove životne dobi (Kydd i Fleming, 2015). Zasniva se na hronološkoj dobi pojedinca, prilično je rasprostranjen i samo se intenzivira s procesom globalnog starenja stanovništva. Manifestuje se kroz stigmatizaciju starijih osoba zbog njihovih promijenjenih fizičkih, psiholoških i socijalnih sposobnosti (Phillips i dr., 2010).

Ejdžizam je sveprisutna, nekritička sila koja zadire u sva područja društvenog života. Može se susresti svuda: u međuljudskim odnosima, u oblastima obrazovanja, kulture, politike, socijalnog rada i zdravstvene zaštite (Goriup, 2015). Lipič i Ovsenik (2015) smatraju da je ejdžizam odraz stratifikovanog društva u kojem su konkretne mentalne fikcije rezultat odgoja i primjera iz okruženja, gdje se starije osobe prikazuju isključivo kroz negativne stereotipne karakteristike. U oblikovanju

odnosa i interakcije među ljudima stereotipi imaju važnu ulogu, jer utiču na ponašanje pojedinca prema drugima (Kornadt i Rothermund, 2015).

Starije osobe koje su izložene stereotipima često ih internalizuju, što dovodi do samoispunjenja pripisanih oblika ponašanja, snižava samopoštovanje (Stewart i dr., 2012) i izaziva stres koji iscrpljuje psihološke resurse potrebne za učešće u brizi o sebi i u procesu zdravstvene zaštite starije osobe (Rivera i Paredez, 2014). Kao posljedica toga, starije osobe se češće hospitalizuju i negativnije procjenjuju vlastito zdravlje (Ramírez i Palacios-Espinoza, 2016).

Ljudi često nastoje biti drugačiji od drugih, izdvojiti se i biti vidljivi. Međutim, razlikovanje postaje društveno neprihvatljivo kada se bez opravdanog razloga zasniva na ličnom svojstvu pojedinca. Tada razlikovanje prerasta u diskriminaciju, koja se javlja u obliku individualne, strukturne i institucionalne diskriminacije (Kogovšek Šalamon i Petković, 2007). Povećano interesovanje za ejdžizam u posljednje tri decenije poklapa se s procesom starenja stanovništva i željom za oblikovanjem novih društvenih vrijednosti, u kojima hronološka dob više neće biti prikladan pokazatelj za društvenu konstrukciju neizbježnih normi ponašanja, životnih stilova i uloga pojedinca zasnovanih na starosti (Šadl, 2007).

Iako se posljednjih godina nešto više govori o ejdžizmu i iako istraživanja ukazuju na njegovo postojanje u kliničkom okruženju (Rodgers i Gilmour, 2011), njegov obim još uvijek nije poznat, jer starije osobe rijetko izražavaju osjećanja koja bi okolini pokazala koje ih radnje pogađaju na diskriminatoran način. Starije osobe često nisu ni svjesne ejdžizma, jer se on pojavljuje manje očigledno ili suptilnije. Naprimjer, odluka o toku i intenzitetu zdravstvene zaštite može zavisiti od starosti pacijenta.

Pečjak (2007) smatra da je ejdžizam pojam sličan rasizmu i seksizmu. To je svojevrsno isključivanje starijih osoba iz društvenog života. Riječ je o osjećaju ugroženosti, jer je starijih osoba sve više, pa se mlađe generacije mogu osjećati ugroženima njihovim potrebama i zahtjevima. Za Ramovša (2010), ejdžizam predstavlja određenu vrstu otpora prema starim ljudima, starenju i starosti, kao i s njima povezano društveno ili psihološko zanemarivanje i obezvređivanje starih ljudi zbog njihove životne dobi.

Alford (2008) utvrđuje da je ejdžizam nesvjesna odbrana, uglavnom kod mladih. Starenje se obično povezuje sa smrću i umiranjem, a budući da se ljudi plaše smrti i umiranja, žele se od toga odvojiti. Posljedica je distanciranje ljudi od starije populacije.

Žigon (2011) piše da se, bez obzira na to da li su predstave o starenju zasnovane na općim sociodemografskim podacima, ličnim mišljenjima ili slici koju oblikuju javno mnijenje i društveni uticaji, starenje smatra nepoželjnim, a starije osobe manje popularnim dijelom javnosti. One se često moraju odreći svojih radnih mjesta u korist mlađih i stereotipno sposobnijih osoba. Srodnici ih često smještaju u domove za starije osobe, a zatim ih se sjete samo povodom ličnih i porodičnih praznika. Budući da ljudi tradicionalno povezuju starenje sa slikama bolesti, senilnosti i bespomoćnosti, ono se smatra tek korakom bliže smrti.

6. POSLJEDICE EJDŽIZMA

Posljedice ejdžizma su višeslojne. Na individualnom nivou, ejdžizam može uzrokovati smanjeno samopoštovanje, socijalnu izolaciju te lošije mentalno i fizičko zdravlje. Na društvenom nivou, on dovodi do neefikasnog korištenja potencijala starijih osoba, što utiče na ekonomsku produktivnost i stvara dodatno opterećenje za sisteme socijalne i zdravstvene zaštite. U preduzećima se ejdžizam odražava kroz smanjene mogućnosti zapošljavanja starijih radnika, što dovodi do njihovog prijevremenog penzionisanja i gubitka dragocjenog iskustva.

Borba protiv ejdžizma zahtijeva holistički pristup koji uključuje obrazovanje, zakonodavstvo i kulturne promjene, kako navodi WHO (2021). Obrazovni programi mogu pomoći u razbijanju mitova i stereotipa o starosti i podsticanju poštovanja među generacijama. Anti-diskriminaciono zakonodavstvo mora biti strogo i djelotvorno, što uključuje zaštitu starijih radnika na tržištu rada. Pored toga, potrebno je kreirati inkluzivne politike koje omogućavaju aktivno starenje, uključujući pristup cjeloživotnom učenju, mogućnostima rada i učešću u društvenim aktivnostima.

Svaki pojedinac snosi odgovornost za prepoznavanje i uklanjanje ejdžizma u vlastitom ponašanju i odnosima. Društvo u cjelini mora promovisati međugeneracijsku solidarnost i prepoznati da je starenje

prirodan dio ljudskog života koji donosi i izazove i mogućnosti. Starije osobe imaju ključnu ulogu u prenošenju znanja, iskustva i vrijednosti koje obogaćuju društvo.

Na društvenom nivou, ejdžizam dovodi do zanemarivanja produktivnih i kreativnih sposobnosti starijih osoba koje su bile primorane na penzionisanje isključivo zbog dostizanja određene životne dobi. To vodi neefikasnom korištenju potencijala starijih osoba, utiče na ekonomsku produktivnost i stvara dodatno opterećenje za sisteme socijalne i zdravstvene sigurnosti.

7. ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da ejdžizam nije samo problem starijih osoba; to je problem cijelog društva. Rješavanjem „ovog problema” ne poboljšavamo samo živote starijih osoba, već gradimo pravedniju, inkluzivniju i održiviju budućnost za sve generacije. Svijest o vrijednosti starijih osoba, kao i uklanjanje predrasuda i diskriminacije zasnovane na životnoj dobi, predstavljaju ključne korake ka oblikovanju društva koje vrednuje sve faze života.

Ejdžizam i stereotipi povezani sa starošću duboko su ukorijenjeni u društvu i često djeluju suptilno, ali imaju ozbiljne posljedice za pojedince i zajednice. Oni umanjuju dostojanstvo ljudi, ograničavaju njihove mogućnosti i učvršćuju pogrešna uvjerenja o sposobnostima, vrijednosti i ulozi pojedinca isključivo na osnovu njegove životne dobi. Takvi stereotipi ne pogađaju samo starije osobe, već i mlađe generacije, jer stvaraju vještačke podjele i nerazumijevanje među starosnim grupama.

Da bi se ejdžizam prevazišao, ključno je razvijati kritičko mišljenje, podsticati međugeneracijski dijalog i podizati svijest o raznolikosti iskustava i potencijala ljudi svih životnih dobi. Samo uklanjanjem predrasuda i svjesnim nastojanjem ka poštovanju i uključivanju možemo izgraditi pravednije društvo u kojem starost neće biti mjera vrijednosti, nego dio bogatog i raznolikog ljudskog iskustva.

Starenje je, prema tome, neizbježan dio životnog ciklusa, ali se društvena percepcija i iskustvo starosti znatno razlikuju, kako su Macuh i Raspor (2025) pisali u svojoj naučnoj monografiji pod naslovom *Starenje – stigma ili izazov*. Umjesto da se posmatra kao prirodan i vrijedan proces, starenje se prečesto susreće sa stigmom, podstaknutom

ejdžizmom i duboko ukorijenjenim stereotipima. Oni se manifestuju u uvjerenju da je starost sinonim za nemoć, smanjene sposobnosti i teret za društvo.

Međutim, starenje možemo i moramo transformisati u izazov, odnosno u priliku za rast, mudrost i kontinuirani doprinos. Ključ za to jeste promovisanje međugeneracijske saradnje, kao i razmjena znanja, iskustava i perspektiva između različitih starosnih grupa, što obogaćuje sve uključene. Mladi ljudi mogu učiti iz životnih iskustava starijih osoba, dok starije osobe mogu ostati povezane s novim trendovima i tehnologijama, čime se smanjuje digitalni jaz. Takva saradnja razgrađuje stereotipe i gradi mostove razumijevanja.

LITERATURA I IZVORI

1. Abrams, D., Johnson, P., Swift, H. (2016). *Ageism: A Benchmark of Public Attitudes in Britain*. London: Centre for Ageing Better.
2. Alford, D. (2008). The elder justice act. *Journal of gerontological nursing*, 37(8), pp. 14–16.
3. Applewhite, A. (2019). *This Chair Rocks: A Manifesto Against Ageism*. New York: Celadon Books.
4. Atchley, R. C. (2020). *Aging: Concepts and Controversies* (9th ed.). SAGE Publications.
5. Binstock, R. H. & George, L. K. (2006). *Handbook of Aging and the Social Sciences*. New York: Academic Press.
6. Brockman, J. R. (2014). Ageism and Age Discrimination in the Workplace: A Literature Review. *International Journal of Aging and Human Development*, 78(3), pp.229–256. doi:10.2190/AG.78.3.c.
7. Butler, R. N. (2008). *The Longevity Revolution: The Benefits and Challenges of Living a Long Life*. New York: PublicAffairs.
8. Button, P. & Frandsen, B. R. (2018). *Ageism in the Labour Market: Estimating Aggregate Effects of Bias Against Older Workers*. New Orleans: Institute of Labor Economics (IZA).
9. Carstensen, L. L. (2009). *A long bright future: An action plan for a lifetime of happiness, health, and financial security*. Broadway Books.

10. Caspersen, C. J., Powell, K. E., & Christenson, G. M. (1985). Physical Activity, Exercise, and Physical Fitness: Definitions and Distinctions for Health-Related Research. Washington, D.C.: U.S. Department of Health and Human Services. *Public Health Reports*, 100(2), pp. 126–131.
11. Chou, K. L. (2013). Depression among Older Adults in the Context of Social Support: A Review of the Literature. *Aging & Mental Health*, 17(1), pp. 1–10. Abingdon, UK: Taylor & Francis. DOI: 10.1080/13607863.2012.693888.
12. Černigoj, M. (2012). *Staranje prebivalstva in njegov vpliv na družbo: Ekonomske in socialne posledice* [Population aging and its impact on society: Economic and social consequences]. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
13. Fatur, J. (2019). *Starostna diskriminacija v slovenskem prostoru: teorija in praksa* [Age discrimination in the Slovenian space: theory and practice]. Ljubljana: University of Ljubljana, FDV, Založba FDV.
14. Goriup, J. (2015). *Vpliv institucionalnega bivanja na družbeni status in avtonomijo starostnika* [The impact of institutional living on the social status and autonomy of the older person]. Novo mesto: Faculty of Health Sciences.
15. Hajduk, M. & Sušan, R. (2011). *Telesna dejavnost in zdravje starejših* [Physical activity and health of the elderly]. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
16. Iversen, T., Larsen, L. & Solem, P. E. (2009). A conceptual analysis of ageism. *Nordic Psychology*, 61, pp. 4–22. doi: 10.1027/1901-2276.61.3.4.
17. Kenda Jež, K. (2010). *Podoba staranja v slovenskih medijih* [The image of aging in Slovenian media]. Ljubljana: University of Ljubljana, Scientific Publishing House of the Faculty of Arts.
18. Kogovšek Šalamon, N. & Petković, B. (2007). *O diskriminaciji – priročnik za novinarke in novinarje* [About discrimination – a handbook for journalists]. In: R. Kuhar. (ed.). Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
19. Kokubun, K. (2024). *Factors and moderators of ageism*. Retrieved on 19. 11. 2025 from the website <https://arxiv.org/abs/2406.06952>

20. Kornadt, A. E., Rothermund, K. (2015). Views on Aging: Domain-Specific Approaches and Implications for Developmental Regulation. *Annu rev gerontol geriatr.* 35(1): pp. 121–44.
21. Kovačič, M. in Dobrila, D. (2017). Tehnološka pismenost starejših: Priložnosti in izzivi [Technological literacy of the elderly: Opportunities and challenges]. *Revija za sociologijo*, 47(3), pp. 265–281. Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Arts, Scientific Publishing House of the Faculty of Arts.
22. Koželj, V. in Novak, K. (2013). Socialna osamljenost in kakovost življenja starejših ljudi [Social loneliness and quality of life of older people]. *Teorija in praksa*, 50(3), pp. 313–325. Ljubljana: Publishing House of the Faculty of Social Work.
23. Kydd, A. & Fleming, A., (2015). Ageism and age discrimination in health care: fact or fiction? A narrative review of the literature. *Maturitas*, 81(4), pp. 432–438. Retrieved from the website <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2015.05.002> PMID:26044073
24. Lešnik, A. in Tomažič, J. (2017). Starizem v zdravstvenih ustanovah [Ageism in healthcare institutions]. *Obzornik Zdravstvene nege*, 51(4), pp. 312–319. Retrieved from the website <https://doi.org/10.14528/snr.2017.51.4.166>
25. Levy, B. (2022). *Breaking the Age Code: How Your Beliefs About Aging Shape Your Life*. New York: Grand Central Publishing.
26. Lichtenberg, P. A. & Stiles, T. (2010). Mental Health and Aging. In Lichtenberg, P. A., & Stiles, T. (Eds.) *Handbook of Clinical Geropsychology*, pp. 405–423). New York: Springer Publishing.
27. Lipič, N. in Ovsenik, M. (2015). Generacijska neenakost – realnost slovenske družbe [Generational inequality – the reality of Slovenian society]. V: D. Železnik, U. Železnik, eds. *Vrednote posameznika – ogledalo družbe* [Individual values – a mirror of society]. Visoka šola za zdravstvene vede Slovenj Gradec, pp. 146–154.
28. Macnicol, J. (2006). *Age Discrimination: An Historical and Contemporary Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
29. Macuh, B. in Raspor, A. (2025). *Staranje – stigma ali izziv* [Aging – stigma or challenge]. Maribor: Kulturni center.
30. Mahler, C. (2023). *Violence against and abuse and neglect of older persons*. United Nations.

31. Nelson, T. D. (2002). *Stereotyping and Prejudice Against Older Persons*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
32. Palmore, E. (2001). *Ageism: Negative and Positive* (2nd ed.). New York: Springer Publishing.
33. Pečjak, V. (2007). *Psihologija staranja* [Psychology of aging]. Bled: self-published.
34. Pew Research Center (2017). *Older Adults and Technology Use*. Pew Research Center. Washington, D.C. Retrieved from the website www.pewresearch.org.
35. Phillips, J., Ajrouch, K. & Hillcoat Nalletamby, S. (2010). *Key Concepts in Social Gerontology*. London: Sage Publications, pp. 21–24.
36. Predsodki in izključenost starih. (2019). [Prejudices and exclusion of the old]. Retrieved from the website https://opro.si/arhiv/predsodki-in-izkljucenost-starih/?utm_source=chatgpt.com
37. Ramírez, L. & Palacios-Espinoza, X. (2016). Stereotypes about old age, social support, aging anxiety, and evaluations of one's own health. *Journal of Social Issues*, 72(1), pp. 47–68. Retrieved from the website <https://doi.org/10.1111/josi.12155>
38. Ramovš, J. (2003). *Sožitje generacij* [Coexistence of generations]. Ljubljana: Anton Trstenjak Institute, pp. 88–112.
39. Ramovš, J. (2010). Medgeneracijska vzgoja, osnova za učinkovito gerontološko in geriatrično izobraževanje zdravstvenih strokovnjakov [Intergenerational education, the basis for effective gerontological and geriatric education of health professionals]. V Hvalič, T.S., Kaučič, B.M., Kocijančič, M. in Rustja, N. (ur.), *Priložnosti za izboljševanje klinične prakse na področju zdravstvene nege starostnika: zbornik prispevkov z recenzijo* [Opportunities for improving clinical practice in the field of elderly health care: reviewed conference proceedings]. Ljubljana, 21. in 22. junij 2010. Jesenice: College of Nursing, pp. 9–16.
40. Rivera, L. M. & Paredez, S. M. (2014). Stereotypes can get under the skin: testing a self-stereotyping and psychological resource model of overweight and obesity. *Journal of Social Issues*, 70(2), pp. 226–240. Retrieved from the website

<https://doi.org/10.1111/josi.12057> PMID:25221353;
PMCID:PMC4160906

41. Rodgers, V. & Gilmour, J. (2011). Shaping student nurses' attitudes towards older people through learning and experience. *Nursing Praxis in New Zealand*, 27(3), pp. 13–20. PMID:22375376.
42. Ropret, A. (2011). Duševno zdravje in staranje: Pomen preprečevanja duševnih motenj pri starejših [Mental health and aging: The importance of preventing mental disorders in the elderly]. *Revija za gerontologijo*, 23(1), pp. 22–30. Ljubljana: Publishing House of the Faculty of Health Sciences.
43. Rupp, D. E. & Vodanovich, S. J. (2006). The impact of age and workplace interactions on the formation of age stereotypes. *Journal of Applied Psychology*, 91(1), pp. 9–21.
44. Sargeant, M. (2011). *Age Discrimination and Diversity: Multiple Discrimination from an Age Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
45. Starizem. [Ageism]. Retrieved from the website <https://podprimostarejse.si/dusevno-zdravje/soocanje-s-tezkimi-zivljenjskimi-situacijami-starizem/>
46. Stewart, T. L., Chipperfield, J. G., Perry, R. P. & Weiner, B. (2012). Attributing illness to old age: consequences of a self-directed stereotype for health and mortality. *Psychology and Health*, 27(8), pp. 881–897. Retrieved from the website <https://doi.org/10.1080/08870446.2011.630735> PMID:22149693.
47. Šadl, Z. (2007). Čustveno doživljanje starostnikov od tradicionalnih pogledov k sodobnim [Emotional experience of older adults from traditional to modern views]. *Socialno delo*, 46(1/2), pp. 13–19.
48. Švab, V. (2013). *Stereotipi o starosti in staranju v Sloveniji* [Stereotypes about age and aging in Slovenia]. Ljubljana, University of Ljubljana, FDV: Založba FDV, pp. 67–89.
49. World Health Organization (WHO) (2021). *Global Report on Ageism*.
50. Zupančič, J. (2014). *Starost in kakovost življenja: Izzivi in priložnosti za starejše v sodobni družbi* [Age and quality of life:

Challenges and opportunities for the elderly in modern society].
Maribor: Založba Annales.

51. Zupančič, J. (2017). *Socialna izključenost starejših v Sloveniji* [Social exclusion of older adults in Slovenia]. Ljubljana: University of Ljubljana, FDV, Založba FDV.
52. Žigon, N. (2011). *Starostniki in družba* [Older adults and society]. Retrieved from the website [http://www.viva.si/ Psihologija-in-odnosi/7411/Starostniki-in](http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/7411/Starostniki-in).

Rad zaprimljen: 09.09.2025.

Rad odobren: 24.02.2026.